

Evropa

Švicarci konačno odlučili objaviti dosijee o zloglasnom nacističkom doktoru Josefu Mengeleu

🕒 17.05.2026. 11:18   👤 Redakcija Mostar

Mengele je nakon Drugog svjetskog rata pobjegao iz Evrope, ali su godinama postojale glasine da je bio u Švicarskoj, iako je za njim bila raspisana međunarodna potjernica.

Švicarska obavještajna služba je najavila da će konačno otvoriti zapečaćene dosijee o zloglasnom nacističkom ratnom zločincu Josefu Mengeleu, ali bez preciziranja kada će se to dogoditi.

Mengele je nakon Drugog svjetskog rata pobjegao iz Evrope, ali su godinama postojale glasine da je bio u Švicarskoj, iako je za njim bila raspisana međunarodna potjernica. Historičari su više puta tražili pristup švicarskim dosijeima, ali je Švicarska odbila sve te zahtjeve.

Mengele je bio ljekar koji je služio u njemačkim Waffen-SS jedinicama. Bio je raspoređen u nacistički logor smrti Auschwitz, gdje je vršio selekciju onih koji će biti ubijeni u plinskim komorama. Procjena je da je tu ubijen 1,1 milion ljudi, od čega milion Jevreja.

Poznat kao "Anđeo smrti" birao je zatvorenike, prvenstveno djecu i blizance, za sadističke medicinske eksperimente, prije nego što bi i njih poslao u smrt. Kao i mnogi drugi visokorangirani nacisti, nakon rata je brzo odbacio uniformu i promijenio ime.

Pod lažnim identitetom u Konzulatu Švicarske u italijanskoj Đenovi izdati su mu putni dokumenti Crvenog krsta, koje je iskoristio za bijeg u južnu Ameriku.

Crveni krst je spomenute dokumente namijenio hiljadama ljudi širom Evrope, koji su tokom rata bili raseljeni ili su ostali bez državljanstva. Do tih dokumenata su uspjeli doći i nacisti, koji su pokušavali izbjeći krivično gonjenje. Crveni krst se kasnije izvinio zbog toga.

Veza sa Švicarskom

Iako je 1949. pobjegao iz Evrope, Mengele je 1956. zimovao na švicarskim Alpima sa svojim sinom Rolfom, što je poznato od 1980-ih.

Zvanično, ostatak života je proveo u južnoj Americi. No, švicarska historičarka Regula Bochsler se oduvijek pitala da li se Mengele vraćao, što je ključno jer je 1959. raspisana potjernica za njim.

Bochsler, istražujući moguću ulogu Švicarske kao tranzitne države za naciste u bjekstvu, otkrila je da je austrijska obavještajna služba u junu 1961. upozorila Švicarce da Mengele putuje pod lažnim imenom i da je možda u Švicarskoj.

Mengelova supruga je u međuvremenu unajmila stan u Cirihi i podnijela zahtjev za stalni boravak.

"Čini se da postoje dokazi da je Mengele 1959. planirao put u Evropu. Zašto je gospođa Mengele unajmila stan u Cirihi", pitala se Bochsler u razgovoru za BBC.

Stan je bio u skromnom predgrađu, iako je porodica Mengele imala dovoljno novca za nešto mnogo luksuznije. Međutim, stan je bio blizu međunarodnog aerodroma.

Bochsler je imala uvid u dosijee ciriške policije, prema kojima je unajmljeni stan 1961. bio pod prismotrom. Policija je zabilježila da je gospođa Mengele vozila Volkswagen u pratnji neidentifikovanog muškarca.

Hapšenje traženog ratnog zločinca, što je Mengele bio 1961. godine, zahtijevalo bi uključenost švicarske policije. Zbog toga je Bochsler 2019. podnijela zahtjev Švicarskom saveznom arhivu da dobije uvid u njihove dosijee. Njen zahtjev je odbijen.

Dosijei su zapečaćeni do 2071. zbog nacionalne sigurnosti i zaštite šire porodice. Bochsler nije ni prva ni posljednja čiji je zahtjev odbijen. Njen kolega historičar Gérard Wettstein je također pokušao, ali je i on dobio odbijenicu.

"To je djelovalo suludo. Sve dok su zapečaćeni do 2071. podgrijava teorije zavjere jer svi kažu da sigurno imaju nešto da sakriju", naveo je Wettstein.

On je osporio ovu odluku tuživši švicarske vlasti, što je skup proces za koji je sredstva prikupio preko grupnog finansiranja (crowdfunding).

"Za samo nekoliko dana prikupili smo 18.000 franaka (36.000 KM)", ukazao je.

Promjena odluke

Ipak, Švicarska obavještajna služba je konačno promijenila odluku.

"Podnositelju žalbe (Wettsteinu) bit će odobren pristup dosijeu, pod uslovima i zahtjevima koji tek trebaju biti definisani", nagovijestili su.

Međutim, nisu svi uvjereni da će se otvoriti mnogo dosijea o samom Mengeleu. Naime, predsjednik Švicarskog historijskog društva Sacha Zala je siguran da nema ničeg relevantnog o Mengeleu, ali smatra da bi u dosijei mogli sadržavati podatke o nekoj stranoj obavještajnoj službi ili stranim doušnicima.

Izraelski Mossad je kasnih 1950-ih aktivno tragao za odbjeglih nacističkim ratnim zločincima, a Zala sumnja da je Mossad bio u kontaktu sa Švicarcima. To bi švicarskim vlastima dalo pravni osnov da dosijee drže zapečaćene, pošto se osjetljivi podaci o stranim obavještajnim agencijama često uklanjaju iz dokumenata prije njihove objave.

No, da li je obično spominjanje Mossada, koje se odnosi na njihovu općepoznatu potragu za nacistima prije 70 godina, zaista toliko osjetljivo?

"To pokazuje svu besmilesnost procesa deklasifikacije, koji se provodi bez historijskog znanja. Administracija je na ovaj način samo podgrijavala teorije zavjere", smatra Zala.

Drugi historičari, kao što je Jakob Tanner, mišljenja su da tajnovitost ovih dosijea otkriva više o samoj Švicarskoj nego što će oni ikada otkriti o samom Mengeleu.

"To je sukob između nacionalne sigurnosti i historijske transparentnosti, a ovo prvo u Švicarskoj često odnosi prevagu", naglasio je Tanner.

On je 1990-ih bio član Bergierove komisije koja je istraživala odnose Švicarske s nacističkom Njemačkom, posebno ulogu švicarskih banaka u tom odnosu.

Veoma dobro je upoznat sa švicarskom osjetljivošću, ali i sramotom zbog švicarske uloge u Drugom svjetskom ratu, kada su jevrejske izbjeglice vraćane sa granice dok su švicarske banke zadržavale novac jevrejskih porodica koje su kasnije ubijene u nacističkim logorima.

"Problem za jednu demokratsku državu je taj što su ovi dosijei i dalje zatvoreni", konstatirao je Tanner.

Za njega je potpuno izgledno da je Mengele 1961. bio u Švicarskoj. Mossad je traženog nacističkog zločinca Adolfa Eichmanna 1960. uhapsio u Argentini.

Postoje dokazi da su i drugi nacisti, koji su pobjegli u južnu Ameriku, smatrali da su ugroženi u južnoj Americi te da bi Evropa, u kojoj su im živjeli prijatelji i rođaci, mogla biti sigurnija.

Tanner je podsjetio da je Walter Rauff, još jedan traženi nacistički ratni zločinac, koji je pobjegao u Čile, boravio u Njemačkoj 1960. godine.

Jednom historičaru iz Bergierove komisije je 1999. dozvoljeno da nakratko pogleda dio dosijea o Mengeleu. On je zaključio da je nemoguće dokazati ili opovrgnuti Mengeleovo prisustvo u Švicarskoj.

No, to je bilo svega nekoliko redova u izvještaju od 24 toma o cijelom ratu. Dosijei su nakon toga ponovo zapečaćeni, a spomenuti historičar je preminuo prije sedam godina.

Datum ponovne objave dosijea nije još utvrđen, a saopćenje Švicarske obavještajne službe o uslovima i zahtjevima Wettsteinu zvuče zloslutno.

"Plašim se da ćemo dobiti dosije koji je više crn nego transparentan", kazao je.

Bochsler također strahuje da će dosijei biti pretrpani zatamnjenim dijelovima.

"Uopće ne vjerujem vlastima. Bojim se da će izgledati kao Epsteinovi dosijei. Zašto su ovi dokumenti o Mengeleu toliko zatvoreni", pita Bochsler.

Godinama predmet misterija

Mengele je decenijama predmet misterija, glasina i teorija zavjere. Nikada nije uhapšen, a kamoli osuđen zbog svojih strašnih zločina Kada je preminuo u Brazilu 1979. godine, sahranjen je pod lažnim imenom.

No, glasine su ostale. Njegovo tijelo je 1985. ekshumirano da bi se DNK analizom 1992. utvrdilo da je zaista riječ o njemu.

Mengele je preminuo, ali da li je ikada bio u Švicarskoj, da li ga Švicarci jednostavno nisu primijetili, da li su zažmirili na potencijalno neprijatno prisustvo kako bi izbjegli neželjenu pažnju koje bi hapšenje izazvalo ili je sve to, kao i toliko toga u vezi s njim, samo obična glasina?

Wettstein smatra se možda nikada neće doći do prave istine, piše BBC.